

Muhyiddin İbn Arabi ve Hadis Rivayeti,
Mehmet Ayhan, Hucegan Yayınları, İstanbul
2012, 292 sayfa.

Farklı bir ilmi disipline ait olması sebebiyle sûfîlerin hadis rivayet etme metotları ve hadis nakilleri muhaddisler tarafından eleştirile gelmiştir. Genel anlamda tasavvuf ve hadis disiplinlerinin birlikte çalışmaları olmakla birlikte özellikle sûfîlerin, muhaddislerin yöntemi dışında naklettikleri rivayetlerle ilgili bir çalışmanın olmaması sahadaki eksiklikti. Özgün adı *Fütuhatı Mekkiyye’de Hadisçilerin Metotları Dışında Nakledilen Rivayetler* olan doktora çalışması bu alanın önemli çalışmalarından birisi olmuştur. Daha sonra bu çalışma *Muhyiddin Arabî ve Hadis Rivayeti* adıyla basılmıştır. Konuyla benzerlik taşıması sebebiyle Ali Vasfi Kurt’un *Endülüste Hadis ve İbn Arabi* adlı çalışması ile Seyit Avcı’nın *Sufîlerin Hadis Anlayışı (Bursevi Örneği)* ve *Fütuhatı Mekkiyye’de İbn Arabî’nin Hadis Anlayışı* isimli çalışmaların da bulunduğunu hatırlatmakta fayda vardır.

Eser bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Girişte İbn Arabî’nin hayatı, eserleri ve araştırma kaynakları hakkında bilgiler verilmektedir.

Giriş kısmında konunun amacı, kaynakları, ilgili literatür ve araştırma yöntemine değinilmektedir. İbn Arabî’nin hayatı ve eserlerine dair kısa bilgiler de giriş kısmında verilmektedir.

Çalışmanın *Fütuhatı Mekkiyye’yi* esas alması sebebiyle öncelikle birinci bölümde

Fütuhatı Mekkiyye’nin bilgi kaynakları araştırılmış, konu ile ilgili kadim ve yeni çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir. İbn Arabî sûfî geleneği Kitab ve Sünnetin sınırları çerçevesinde yorumlamaktadır. Bunu sürekli hatırlatmak için *Fütuhat’ta* Cüneyd el-Bağdâdî (ö.297/910)’nin “Bizim bu ilmimiz, Kitap ve Sünnet’le kayıtlıdır.” sözlerini nakleder. İbn Arabî bu hassasiyetini sürekli dile getirmekle yanlış anlamaların önüne geçmek istemektedir. Aynı tavrını *Fütuhat’ta* İsrailiyata dayalı haberleri naklederken göstermektedir. İsrailiyata dayalı haberleri verdikten sonra haberin israiliyat olduğunu belirtmekte ve “şayet haber doğruysa” kaydını da koymayı unutmamaktadır.

İbn Arabînin hadiste lafzi rivayeti önemsedğini görüyoruz. Bazı harf ve kelimelerde tereddüd ettiğinde hatanın kendisinde olduğunu sürekli hatırlatmaktadır.

İbn Arabî rivayet değerlendirmelerinde hem sened hem de metin tenkidi değerlendirmeleri yapmaktadır. Hadisleri sened açısından değerlendirirken muhaddislerin metotlarını kullanmaktadır. Metinde gördüğü problemler açısından metin tenkidi yaptığını görüyoruz. Metin tenkidinde Kur’an’a arz, sünnete arz, tarihi bilgilere arz gibi yöntemlerin yanında keşf, rüya ve müşahedeye arz gibi sûfî yöntemleri de kullanmaktadır. İbn Arabî’nin bu yöntemleri kullanmasından dolayı değerlendirmelerin sübjektif olduğu söylenebilir. Ancak metin tenkidinin yapısı gereği bazen sübjektif değerlendirmeleri (akla arz) barındırıyor olması ile İbn Arabî’nin de yapmış

Kitap Tanıtımı/Book Review

olduğu keşf, rüya ve müşahede (kalbe arz) gibi sübjektif değerlendirmeler arasında bir fark yoktur.

Müellifin birinci bölümde İbn Arabî'nin hadis anlayışına dair vermiş olduğu bu bilgiler, sened ve metin değerlendirmeleri İbn Arabî'nin sûfî kimliğinin yanında muhaddis kimliğinin de olduğunu bizlere hatırlatmaktadır.

Çalışmanın asıl konusu olan muhaddislerin yöntemi dışında nakledilen rivayetler konusu ikinci bölümde işlenmektedir. Bu bölümde İbn Arabî'nin özel rivayet yolları ile naklettiği rivayetler tek tek ele alınarak değerlendirilmektedir. Muhaddislerin yöntemi dışında kullanılan bu özel metotlar: keşf, rüya, cinlerden rivayet, vakia, müşahede ve tecrübedir. Bu yöntemlerle nakledilen rivayetlerin tek tek ele alınıp değerlendirilmesi, istatistiki bilgiler verilmesi çalışmanın büyük bir emek mahsulü olduğunu göstermektedir.

Bir yandan naslara olan bağlılığı ve hassasiyeti, diğer yandan hadis rivayetinde keşf ve rüya ile yaptığı nakiller bir tezat gibi görülmektedir. Müellif bu soruya şöyle cevap vermektedir:

“Kendisini sürekli olarak Kur'an ve Sünnet'le kayıt altına aldığını söyleyen İbn Arabî neden bunlara ilâve bir bilgi kaynağına ihtiyaç duymaktadır? Kanaatimizce İbn Arabî keşf ve diğer yöntemleri nassın dışında veya ona alternatif olarak görmemekte, aksine keşfi Kur'ân ve Sünnetle amelin bir neticesi olarak görmektedir.” (s. 52)

İbn Arabî ve muhaddislerin keşf ile hadis rivayeti konusuna da değinilmiştir. Burada muhaddislerin bu tür hadislerin alım yolu olan keşfe karşı oldukları ifade edilmiştir. Diğer taraftan İbn Arabî'nin keşf konusunda çizdiği

sınırlara baktığımızda aslında bir farklılık görülmemektedir. Aradaki temel farkın bilgi felsefesi açısından farklı bilgi kaynaklarının referans kabul edilmesinden kaynaklandığı görülmektedir. Yine hadisçilerin keşf yoluyla hadis alımını sübjektivite olarak değerlendirmeleri ile İbn Arabî'nin konu ile ilgili görüşleri arasında farklılık olduğu söylenemez. İbn Arabî keşf ile bilgi kapısını açmakla birlikte bunun sınırlarını Kitap ve Sünnet ile sınırlandırması (s.133), keşfin Kitap ve sünnete arz edildiğini göstermektedir.

Hadisçilerin konuya bakışı ele alınırken çok az isme [Kırbaşoğlu, İ.Canan (ö. 2009) ve Kasımî (ö. 1914) ve Mübarekfurî (ö. 1934)] yer verilmesi, bu konuda genelleme yapmayı da zorlaştırmaktadır. Özellikle refere edilen isimlerin son dönem bilginlerinden olması, klasik döneme dair tek ismin dahi olmaması “*hadisçiler prensip olarak keşf yoluyla hadis rivayetine karşı çıkmışlardır.*” (s.137) gibi genel bir hükme varmamızı zorlaştırmaktadır.

Bu bölümde İbn Arabî'nin keşfen sahih saydığı ve aynı zamanda hadis kitaplarında da nakledilen rivayetler derlenmiştir. Hadis kitaplarında nakledilmediği halde İbn Arabî'nin keşfen sahih kabul ettiği rivayetler de aktarılmıştır. *Fütihat* eksenli olarak yapılan tarama neticesinde aslında üzerinde büyük gürültü koparacak sayıda bir keşfen hadis aktarımı olmadığını görmekteyiz. Keşfen sahih kabul edilen rivayetlerin sayısı az olmakla birlikte tasavvufun temel prensiplerini belirleyen rivayetler olma özelliği taşımaktadırlar. Bunlar tasavvufta temel unsur olarak kabul edilen “Kendini bilen rabbini bilir.” “Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim.” gibi rivayetlerdir.

Kitap Tanıtım/Book Review

Müellifin özellikle üzerinde durduğu bir husus ise keşf konusunun sübjektif olduğu olgusudur. Zira İbn Arabî'ninkeşfen sahih saydığı bir rivayeti Abdulaziz Debbağ'ın keşfen reddettiği görülmektedir.(s.162) Bu durum bile tek başına “hangi keşf, kimin keşfi” sorusunu zihinlere getirmektedir. İbn Arabî'nin rüyayı daha çok bir hadisi tashih için kullandığı görülmekte olup tek başına rüya ile hadis rivayet ettiği görülmemektedir. (s.211-212)

Müellifin verdiği bilgilerden sūflilerin rüya yolu ile hadis aktardıkları şeklindeki yaygın kanaate rağmen, aslında yapılanın sadece Efendimiz ile arasında geçen anekdotların anlatıldığı rüya nakilleri olduğu görülmektedir. Bunun da hadis ilmindeki hadis nakletme ile bir olmayacağı aşikârdır.(s.235) *Fütuhât*'ta rüya ile rivayet formunda çok az da olsa nakiller vardır.

Çalışmada muhaddisler ve sūflilerin farklı bilgi felsefesine sahip olmaları sebebiyle konunun bilgi felsefesi açısından değerlendirildiği bir başlık açılması uygun olurdu. Bir yandan tarihi materyali değerlendiren ve beş duyu ve aklı esas alan bir bilgi felsefesi, diğer yandan beş duyu ve aklın yanında sezgiyi esas alan bir bilgi felsefesi bulunmaktadır. İbn Arabî'nin her iki felsefeye de hâkim birisi olarak konuyla ilgili görüşlerinin kısaca ele alındığı bir başlık altında değerlendirilebilirdi.

Çalışmada sehven yapılmış bir bilgi hatasına da işaret etmekte fayda görüyorum. Sayfa 174, dipnot 624'te “İbn Hacer ebdal ve evtadla ilgili literatürü özetleyerek aktarmış; hadisin sonunda Suyutî'nin hadisle ilgili değerlendirmelerini aktarmıştır.” denilmektedir. İmam Suyutî'nin İbn Hacer'den sonra yaşamış olması isimlerin karışmış olabileceğini göstermektedir.

Eser hakkında genel bir değerlendirme yapacak olursak öncelikle konunun bütünlüklü bir şekilde ele alındığı, metodik bir iç düzen içerisinde işlendiği görülecektir. Müellifin konunun tümüne olan hâkimiyeti, akademik bir konu olmasına rağmen sade ve öz bir dil kullanması okuyucunun rahat anlamasını sağlamaktadır. Son olarak bu tür çalışmaların diğer sūfliler ve eserleri için de yapılması bütünlüklü bir keşf ve rüya olgusunu anlamamıza katkı sağlayacaktır.

Abdulcelil ALPKIRAY